

IWONA RAWICKA

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego

<https://orcid.org/0000-0002-3997-2283>

Współczesna młodzież, jej poglądy i wyznawane wartości

1. Młodzież w strukturze społecznej – 2. Preferowane wartości – 3. Negatywne tendencje w kształtowaniu systemu wartości

Spory doktrynalne, ideologiczne i światopoglądowe we współczesnym świecie zdominowały wiele dziedzin ludzkiego życia. Procesy kulturowe, społeczne, gospodarcze i polityczne, dokonujące się na przełomie XX i XXI w. przyczyniły się do przemian w wielu dziedzinach życia¹. Stanowią one ważną sferę funkcjonowania człowieka. Realizacja niezbędnych społecznie i indywidualnie potrzeb leży u fundamentów rozwoju świata wartości i światopoglądu.

Celem niniejszego artykułu jest omówienie poglądów i wyznawanych wartości oraz ukazanie czynników kształtujących hierarchię wartości współczesnej młodzieży. Podjęcie problematyki pozwoli zobrazować podatność i uległość młodych ludzi na negatywne tendencje, zachowania i wzorce.

Proces realizacji potrzeb światopoglądowych przybiera na intensywności i sile szczególnie w okresie dorastania. Jest to czas cechujący się znaczną dynamiką rozwojową. Przybiera wówczas na sile rozwój fizyczny, który kończy się osiągnięciem dojrzałości płciowej². Wejście w wiek młodzieńczy to odkrywanie świata wartości i uczuć. W wyniku rozwoju świadomości społecznej dochodzi do kształtowania się

¹ Marek Żejmo. 2015. „Istota przemian industrialnych w XIX wieku”. *Wizje i Rzeczywistość* 12: 169.

² Konrad Piotrowski, Beata Ziółkowska, Julita Wojciechowska. 2014. „Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania”. *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela* 5: 5.

ocen, przekonań i postaw moralnych³. Duże znaczenie ma również dojrzewanie kulturowe. Jednostka „przekształca się stopniowo z biernego odbiorcy dóbr kulturalnych w coraz bardziej aktywnego i odpowiedzialnego współtwórcę tych dóbr”⁴. Człowiek powoli dorasta do samodzielnego życia. Próbuje stopniowo sam nadać mu określony kierunek, zintegrować własną osobowość i określić swój światopogląd.

1. Młodzież w strukturze społecznej

Wspomniane na początku przemiany i procesy w okresie dorastania i w wieku młodzieńczym nabierają znacznego przyspieszenia. Mówimy tu o pewnym czasie, który jest różnie określany i precyzowany. Próbuje tego dokonać m.in. socjologia, pedagogika, psychologia i biologia. J. Chałasiński twierdzi, że młodość stanowi element kultury⁵. Określenie to dotyczy raczej pewnej wartości, którą można umieścić w zakresie kulturalnych doświadczeń człowieka niż jako charakterystykę grupy ludzi.

Z kolei C. Czapów twierdzi, że jest to zbiorowość ludzi stojąca na zewnątrz społeczeństwa⁶. Wyłącza więc w jakiś sposób tę grupę ludzi, stawiając ją poza dorosłymi. Trudno jest mówić, że młodzi w pełni partycypują w prawach i obowiązkach dorosłej części społeczeństwa. Prezentują też najczęściej inny sposób bycia i myślenia, mają inne potrzeby i oczekiwania. Dostosowanie się do środowiska społecznego jest często dla nich trudne. Nie potrafią w sposób łatwy i bezkonfliktowy zaakceptować wzorów, wartości, norm i celów powszechnie uznanych w społeczeństwie⁷. To czyni z tej grupy jakąś „enklawę”. Źródeł takich postaw i zachowań należy się doszukiwać głównie w społeczeństwie, ono formuje bowiem młodych ludzi, którzy po pewnym czasie stają się jego pełnoprawnymi członkami.

Inni badacze formułują tę definicję odmiennie. Twierdzą, że młodość to okres w życiu człowieka, w którym społeczeństwo nie uznaje go już za dziecko, ale nie

³ Piotrowski, Ziółkowska, Wojciechowska. 2014. „Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania”, 8.

⁴ Regina Łapińska, Maria Żebrowska. 1975. Wiek dorastania. W *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. Red. Maria Żebrowska, 665. Warszawa: PWN.

⁵ Helena Ostrowicka. 2013. „Dyskurs pedagogiczny jako element urządzania młodzieży”. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja* 2 (62): 55.

⁶ Jacek Kurzępa. 2007. „Archipelag młodości – próba typologii stylów życia młodego pokolenia”. *Przegląd Pedagogiczny* 1: 38.

⁷ Jolanta Suchodolska. 2016. „Młodzież i młodzi dorośli wobec kryzysu indywidualnego – potrzeba wsparcia społecznego w rozwoju psychicznej niezależności (i dojrzałej tożsamości)”. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* 2 (10): 235–236.

chce mu jeszcze przyznać statusu człowieka dorosłego⁸. Ta definicja również zakłada postawienie młodzieży jakby na peryferiach społeczeństwa. To już nie dzieci i jeszcze nie dorośli. Opinię taką precyzuje społeczeństwo. Ono nobilituje i ono może nie zaakceptować niektórych jednostek. Ten brak aprobaty widać szczególnie w odniesieniu do ludzi młodych. To oni często uważają struktury społeczne za zbyt skostniałe, nieautentyczne i poszukują jakiejś innej drogi. Może to prowadzić do powstania różnego rodzaju grup subkulturowych, które doskonale obywają się bez społecznej akceptacji.

Istnieje pedagogiczne określenie młodzieży, które stwierdza, że jest to grupa ludzi będąca przedmiotem zinstytucjonalizowanych zabiegów wychowawczych⁹. Mówiąc w ten sposób, możemy zakreślić szeroki krąg czasowy. Człowiek przez długi czas podlega zinstytucjonalizowanym wpływom wychowawczym (np. szkoły, Kościoła). Ich nasilenie zależy głównie od poszerzającego się zakresu wolności dojrzewającego człowieka. Fundamentalnego znaczenia zaczyna tutaj nabierać relacja między wolnością wychowanka a autorytetem wychowawcy¹⁰.

Z kolei J. Szczepański próbuje precyzyjnie określić przedział wiekowy, w jakim można mówić o młodzieży. Zalicza do niej grupę ludzi od 14/15 lat do 18/20 lat. Natomiast z biologicznego punktu widzenia jest to „pewna kategoria biologiczna osobników biologicznie niedojrzałych”¹¹. Przedział czasowy, jaki podaje J. Szczepański, nie jest powszechnie przyjmowany. Również trudno jako wyróżnik grupy społecznej brać pod uwagę tylko czynnik biologiczny. Jest on ważny, ale nie jedyny. Na równi z nim należy wymienić szereg innych czynników, które czynią obraz grupy społecznej bardziej pełnym i kompletnym.

Interesująco wśród prób tych definicji brzmi pastoralne określenie młodzieży, zgodnie z którym chodzi o dorastającą część Ludu Bożego, stanowiącą przedmiot szczególnej troski duszpastersko-wychowawczej dorosłych członków Kościoła¹². Widać w tej definicji wyraźny rys pedagogiczny Kościoła, który wychowuje do pełni wspólnoty. Młodzi ludzie wymagają życzliwej asystencji w swoim kroczeniu ku dojrzałemu życiu. Młodzież „w miarę dojrzewania świadomości własnej osobowości bierze na siebie odpowiedzialność i pragnie

⁸ Roman Murawski. 1989. Problematyka wieku dorastania. W *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*. Red. Roman Murawski, 11–12. Warszawa: SDB.

⁹ Marian Nowak. 2010. „Dialog w wychowaniu”. *Paedagogia Christiana* 1 (25): 86.

¹⁰ Nowak. 2010. „Dialog w wychowaniu”, 99.

¹¹ Stanisław Kisiel. 1977. *Duszpasterstwo na tle potrzeb psycho-duchowych*. Siedlce: Wyższe Seminarium Duchowne, 11.

¹² Kisiel. 1977. *Duszpasterstwo na tle potrzeb psycho-duchowych*, 11.

odegrać swoją rolę w życiu społeczno-kulturalnym”¹³. Stąd Sobór Watykański II nazywa młodzież „nadzieją Kościoła”¹⁴. Ma ona nosić w sobie apostołski zapał i misyjną energię.

Należy z kolei sprecyzować, o jaki okres czasowy chodzi, gdy mówimy o młodzieży. Wiadomo, że w ostatnich latach uległ on pewnemu „rozciągnięciu w czasie” i poszerzeniu. Nastąpiło to z dwóch powodów. Po pierwsze, młodzież pod względem biologicznym dojrzewa obecnie wcześniej niż kiedyś¹⁵. Stąd obniżyła się dolna granica tego okresu. Po drugie, młodzież przechodzi dzisiaj dłuższy okres kształcenia, a co za tym idzie, przedłuża się proces zdobywania przez nią dojrzałości społecznej. Samodzielność ekonomiczną zdobywają dziś młodzi ludzie dopiero około 25. roku życia¹⁶. Poza tym trudność sprawia również to, że nawet sama młodzież jest społecznie i kulturowo bardzo zróżnicowana. Dokonując więc jej ogólnej charakterystyki, często trzeba się posłużyć stwierdzeniami o dużym stopniu ogólności.

Do niedawna dużą wagę w periodyzacji młodości przywiązywano do rozwoju biologicznego, a szczególnie do dojrzałości seksualnej. Obecnie nie nadaje się temu wymiarowi takiego znaczenia. Najchętniej przyjmuje się dziś następujący podział wieku dojrzewania: lata od 12. do 17./18. roku życia nazywa się „wiekiem dorastania”, natomiast okres od 17./18. do 24. roku określa się jako „wiek młodzieńczy”¹⁷. Istnieje jednak tendencja do przesuwania górnej granicy tego okresu¹⁸. Według R. Hahighursta należy ją przesunąć do 30. roku życia, a nawet jeszcze dalej¹⁹. Jest to okres cechujący się rozwojem indywidualności w działaniu. Chodzi przede wszystkim o „wiek dorastania”, gdyż w tym czasie ujawniają się i nasilają problemy, o których mowa. Są one efektem postępującego rozwoju i dojrzewania młodzieży.

¹³ Sobór Watykański II. „*Apostolicam actuositatem*”. *Dekret o apostołstwie świeckich* (Watykan, 1965), 12.

¹⁴ Sobór Watykański II. „*Gravissimum educationis*”. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* (Watykan, 1965), 2.

¹⁵ Krzysztof Fronczyk. 2012. *Rola dojrzewania biologicznego oraz czynników psychospołecznych w kształtowaniu się chronotypu*. Stare Kościeliska: Wydawnictwo Liberi Libri, 152.

¹⁶ Krystyna Szafraniec. 2011. *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 38.

¹⁷ Krystyna Grzesiak, Beata Zinkiewicz. 2011. *Kim zostanie moje dziecko?* Kraków: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 10.

¹⁸ Jeffrey S. Turner, Donald. B. Helms. Red. 1999. *Rozwój człowieka*. Tłum. Stanisława Lis. Warszawa: WSiP, 5–6.

¹⁹ Maria Kielar-Turska. 2000. *Rozwój człowieka w pełnym cyklu*. W *Psychologia rozwoju człowieka*. Red. Jan Strelau, 317. Gdańsk: PWN.

2. Preferowane wartości

W rozwoju psychicznym człowieka pojawia się czas, kiedy aktywność poznawcza zostaje nakierowana na świat wartości i pojęć abstrakcyjnych. Dziecko dąży do zdobycia konkretnej wiedzy. Młodzież zaczyna się interesować myśleniem abstrakcyjnym. Dość szybko młody człowiek podejmuje próbę poprawnej definicji różnych pojęć filozoficznych i etycznych. Dotyczy to szczególnie problemów zła i dobra w świecie. Istotą etycznego kształtowania swojego życia staje się „świadome uporządkowanie własnego systemu wartości”²⁰. Dzieci są jeszcze na ogół pod silniejszym wpływem autorytetów. Młodzież wiele z nich kwestionuje, wyraża swoje opinie, roztrząsa kwestie, które kilka lat wcześniej uważała za bezdyskusyjne. Rozwija się w związku z tym ich młodzieńczy krytycyzm²¹. Analizują krytycznie problemy nauki, religii, filozofii, prezentując dużą różnorodność zdań i opinii²².

W okresie dorastania młody człowiek zaczyna konstruować swój system wartości. Jest to zespół cech, jakie ceni sobie najbardziej²³. Systemy wartości młodych ludzi różnią się między sobą. Same wartości pozostają w określonych relacjach z faktami społecznymi i kulturowymi. Mają więc określony „charakter kontekstowy”²⁴. Jego znajomość ułatwia w poważnym stopniu rekonstrukcję systemu.

W różny sposób dokonuje się też podziałów samych wartości. W socjologii wyróżnia się wartości codzienne, podstawowe i ostateczne²⁵. S. Ossowski podzielił je na codzienne i uroczyste²⁶. Dla pedagogiki i procesów wychowawczych szczególne znaczenie mają wartości moralne. To one w głównej mierze są nabywane w procesie wychowania. Przysługują one człowiekowi jako ich podmiotowi w sposób

²⁰ Andrzej Grzegorzczak. 1983. *Próba treściowego opisu świata wartości i jej etyczne konsekwencje*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 46.

²¹ Piotrowski, Ziółkowska, Wojciechowska. 2014. „Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania”, 8.

²² Magdalena E. Ruszel. 2016. „Psychologiczne aspekty zamykania się młodzieży na religię”. *Studia Gdańskie* 39: 259.

²³ Andrzej Ryk. 2004. *Pokolenie zmiany. Studium porównawcze wartości i perspektyw życiowych młodzieży włoskiej i polskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 37.

²⁴ Eugeniusz Bielicki. 1995. *Młodociani przestępcy, ich wartości i orientacja wartościująca*. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 34.

²⁵ Maria Sroczyńska. 2015. „Wartości religijne i orientacje rytualne współczesnej młodzieży w refleksji socjologicznej”. *Konteksty Społeczne* 3 (1): 56.

²⁶ Małgorzata Dubis. 2014. „Wartości i style życia młodzieży”. *Jagiellońskie Studia Socjologiczne* 1: 38.

tak charakterystyczny, że żadne inne wartości nie mogą mu przynależeć dokładnie tak samo²⁷.

Sprawa dociekania światopoglądowego młodych ludzi interesowała już przedwojennych polskich badaczy. Badania w tej dziedzinie prowadzili m.in. S. Szuman i J. Pieter. Ten ostatni starał się wykryć, co stanowi treść dociekań światopoglądowych młodzieży i jaka jest ewolucja tej problematyki. Problemy światopoglądowe podzielił na cztery zasadnicze grupy: teologiczne, kosmologiczne, moralne i społeczne²⁸. W pierwszym okresie dorastania pojawiają się raczej problemy teologiczne i kosmologiczne. Kwestie moralne i społeczne przychodzą później. Budowa światopoglądu jest mozolna i ulega ciągłym przeobrażeniom.

Kluczową rolę odgrywają tu wartości, jakie młodzi ludzie uznają za ważne dla swojego życia. H. Świda, prowadząc badania nad wartościami chętnie reprezentowanymi w środowisku młodzieżowym, stwierdziła, że można o nich mówić tylko relatywnie – jako o wartościach czyichś lub dla kogoś. Autorka pominęła przy tym problem istnienia lub nieistnienia wartości ponadosobowych²⁹. Zwraca jednak uwagę na ważny, psychologiczny aspekt wartości, jakim jest uruchamianie ludzkich motywacji, a także przyznaje duże znaczenie rozumieniu wartości dla funkcjonowania osobowego. Definiuje je na trzy sposoby. Wartością możemy nazywać stan rzeczy, na które ukierunkowane są nasze dążenia. Jako taką możemy potraktować pozytywnie oceniane obiekty naszych postaw. W końcu wartość może stanowić pewne ogólne kryterium, na podstawie którego oceniamy określone obiekty pozytywnie³⁰. Poza tym system wartości określa swoistą „siatkę poznawczą” jednostki, tzn. że znając go, „będziemy mogli przewidzieć, pod jakim kątem widzenia będzie ona postrzegać rzeczywistość i jakie aspekty tej rzeczywistości będzie skłonna wyróżniać jako szczególnie ważne i istotne”³¹.

Problem wartości wiąże się z poszukiwaniem tożsamości w zmieniającym się społeczeństwie³². Dotyczy to szczególnie młodych ludzi, z których każdy w pewnym momencie swojego życia stara się odpowiedzieć na pytania: „Jaki powinienem być?” i „Do czego powinienem dążyć?” Próba odpowiedzi na te pytania wywołuje

²⁷ Władysław Cichoń. 1996. *Wartości, człowiek, wychowanie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 51.

²⁸ Łapińska, Żebrowska. 1975. *Wiek dorastania*, 776.

²⁹ Hanna Świda. 1979. Pojęcie wartości i jej znaczenie dla osobowości. W *Młodzież a wartości*. Red. Hanna Świda, 16. Warszawa: WSiP.

³⁰ Świda. 1979. Pojęcie wartości i jej znaczenie dla osobowości, 48.

³¹ Świda. 1979. Pojęcie wartości i jej znaczenie dla osobowości, 49.

³² Izabela Gątarek. 2016. „Kim jestem? Czyli o kształtowaniu tożsamości dziecka”. *Seminare 37* (1): 109.

często niepokój. Dochodzi do obniżenia wrażliwości młodzieży względem otoczenia, a także ambiwalencji stanów emocjonalnych, zmienności postaw i sposobów zachowania³³.

L. Dyczewski podkreśla, że większość autorów próbujących zrekonstruować system młodzieńczych wartości nie traktuje wartości jako idee, byty lub pojęcia istniejące obiektywnie. Ujmują je raczej z punktu widzenia psychologii i socjologii, jako przedmioty i stany, na które ukierunkowane są dążenia bądź pewne ogólne kryteria, na podstawie których pewne obiekty ocenia się pozytywnie³⁴. W ten sposób rozumiane wartości A. Sułek nazywa życiowymi³⁵.

System wartości ma charakter dynamiczny. Jego zmiany są warunkowane różnymi czynnikami. W badaniach przeprowadzonych w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat ujawniły się znaczne zmiany w hierarchii wartości³⁶. Należy tu zwrócić uwagę przede wszystkim na znaczący awans tych afiliacyjnych (zwanых również allocentrycznymi), jak np. udane, szczęśliwe życie rodzinne, odwzajemniona miłość, przyjaźń, akceptacja, życzliwość i szacunek innych³⁷. W badaniach prowadzonych w Płocku przez M. Pietrzak wartości allocentryczne sytuowały się na pierwszym miejscu. Najwyżej oceniono przyjaźń i koleżeństwo³⁸. Wartości intelektualne, jak edukacja i kultura, również zajęły wysokie miejsce w hierarchii, jednak poniżej allocentrycznych. Zazwyczaj te wartości są przez młodych ludzi traktowane instrumentalnie. Można natomiast obserwować spadek zainteresowania wartościami religijnymi. Jest to w pewnej mierze wynik mniej lub bardziej zamierzonego procesu laicyzacji życia, szczególnie młodego pokolenia³⁹. Oddziałuje tu również styl życia i propagowane wzorce osobowe.

Ważnym problemem, związanym z kształtowaniem się hierarchii wartości, jest wprowadzenie w świat wartości. Tutaj również w ostatnich kilku dekadach doko-

³³ Andrzej Kaleta. 1990. *Młodzież wiejska jako produkt społeczeństwa zdeorganizowanego*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 36–37.

³⁴ Leon Dyczewski 1995. *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 104.

³⁵ Dyczewski. 1995. *Kultura polska w procesie przemian*, 104.

³⁶ Mirosław J. Szymański. 2012. „Przemiany wartości w zmieniającym się społeczeństwie”. *Debaty Edukacyjna* 5: 13; Stefan Nowak. Red. 1991. „*Studenci Warszawy*”. *Studium długofalowych przemian postaw i wartości*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego; Dyczewski. 1995. *Kultura polska w okresie przemian*.

³⁷ Małgorzata Pietrzak. 2017. „Skok w dorosłość”. *Spółczesność, Edukacja, Język* 5: 164; Magdalena Kleszcz. 2011. *Postawa twórcza a hierarchia wartości młodego pokolenia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 55.

³⁸ Pietrzak. 2017. „Skok w dorosłość”, 173.

³⁹ Krzysztof Pacewicz. 2019. *Polska globalnym liderem... w spadku religijności* (28.12.2019). <https://oko.press/polska-globalnym-liderem-w-spadku-religijnosci/>.

nały się znaczące zmiany. Rodzina przestała być jedynym przewodnikiem po świecie wartości. Dziś często jej wartościotwórcza rola została ograniczona. Dokonało się to przede wszystkim w wyniku oddziaływania środków masowej komunikacji. Pod ich wpływem „zanikają tradycyjne formy przekazywania wiedzy i wartości wynikających z wielopokoleniowych życiowych doświadczeń. Rodzina jako instytucja tzw. wychowania naturalnego, «dzięki» tym wpływom znacznie ogranicza swe funkcje związane z kultywowaniem tradycji, zachowywaniem wartości i przekazywaniem wiedzy”⁴⁰. Szczególną rolę w tym procesie odegrała telewizja. Jej wpływ na ludzi młodych i dzieci jest odmienny od wywieranego na starszych, u których w wielu przypadkach natrafia na nawyk czytelnictwa. Dzieci najczęściej szybciej stykają się z telewizją niż z drukiem. Dla współczesnej młodzieży jest ona przekąźnikiem o pierwszoplanowym znaczeniu, natomiast medium druku zeszło na dalszy plan⁴¹.

Wpływ mediów na dzieci i młodzież przejawia się przede wszystkim w kreowaniu świata iluzji. Mało jest tam rzeczywistości. Dotyczy to również świata uczuć, wyobrażeń, odniesień, komunikacji z innymi. Media tworzą pewien wykreowany świat i prowadzą do uniformizacji myślenia wśród młodych ludzi⁴². Konsekwencją tego jest wytworzenie pokolenia naśladowców, a nie twórców.

W świetle badań przeprowadzonych w 2015 r. przez K. Ludwisiak, M. Polgaj, A. Majos i W. Drygas, Internet i telewizja w przeważającym stopniu kształtują dziś życie młodych ludzi⁴³. W odpowiedzi na pytanie: „Czy sądzi Pan/Pani, że informacje przekazywane przez media (telewizja, Internet, gazety) mają wpływ na nasz styl życia?” 67,7% respondentów odpowiedziało twierdząco, 30,4% badanych nie wie, czy taki wpływ jest obecny. Natomiast według badań przeprowadzonych w 1998 r. przez OBOP, to telewizja w przeważającym stopniu kształtowała życie młodego człowieka. W tamtym czasie na pytanie: „Kto wpływa na obyczaje i zachowanie młodzieży?” 61% respondentów wskazało na telewizję. Rodzina znalazła się na trzecim miejscu (44%), po rówieśnikach (55%)⁴⁴. Z badań sopockiej Pracowni Badań Społecznych wynika, że 60% rodzin nie wyłą-

⁴⁰ Ryszard Urbański. 1989. *Technika a wartości wychowawcze*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 203.

⁴¹ Anna Tomczyk. 2013. Popularyzacja przemocy w filmach animowanych. W *Człowiek w świecie rzeczywistym i wirtualnym*. Red. Anna Andrzejewska, Józef Bednarek, Sylwia Ćmiel, 47. Józefów: WSGE.

⁴² Longina Strumska-Białko, Natasza Pęcherzewska-Kaczmarek. 1997. „Media a wychowanie”. *Edukacja i Dialog* 7: 79–80.

⁴³ Kamil Ludwisiak i in. 2016. „Wpływ mediów na zachowania zdrowotne młodych osób dorosłych”. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu* 22 (2): 145.

⁴⁴ Agnieszka Filas. 1999. „Teleedukacja”. *Wprost* 3: 35.

cza telewizora nawet podczas wspólnych posiłków. To „telewizyjne” pokolenie stanowi już piątą część polskich konsumentów. „Firma *IQS and Quant Group*, zajmująca się badaniami rynku, nazwała tę zbiorowość «dziećmi popkultury» ceniącymi przygodę, ryzyko, seks, zabawę i zdobywanie pieniędzy”⁴⁵. Badania prowadzone nad telewizją od lat 70. XX w. pozwalają stwierdzić, że młodzież spędza o wiele więcej czasu przed telewizorem niż studenci na zajęciach podczas trwania studiów⁴⁶. Młodzi ludzie twierdzą przy tym, że zwiększenie scen brutalnych wpływa na wzrost popularności określonego programu bądź stacji telewizyjnej⁴⁷. Nie można więc bagatelizować edukacyjnego i wychowawczego wpływu telewizji. Dzięki takiemu zestawieniu widzimy, jak wraz ze zmianami które nastąpiły w społeczeństwie, zwiększył się wpływ telewizji i Internetu na młodego człowieka.

To odejście młodych od tradycyjnych nośników wartości negatywnie ocenili psychologowie amerykańscy. W badaniach prowadzonych przez Uniwersytet Nebraska zapytano 15 tysięcy dzieci: czego brakowałoby im bardziej – ojca czy telewizora. Połowa dzieci odpowiedziała, że wolałaby mieć telewizor⁴⁸. Ze skutkami rozwoju tego procesu borykało się i będzie się borykać całe społeczeństwo jeszcze przez długi czas. M. Seligman, psycholog z Uniwersytetu Pensylwańskiego, stwierdził: „Od trzydziestu czy czterdziestu lat jesteśmy świadkami wzrostu indywidualizmu i zaniku wiary religijnej oraz zmniejszania się oparcia, które dawniej znajdowaliśmy w naszej społeczności i rodzinie. Oznacza to utratę źródeł, w których szukamy pomocy i otuchy w chwilach niepowodzeń i porażek”⁴⁹.

Budowa systemu wartości przez młodego człowieka to proces mozolny i niełatwy. Trzeba zwrócić uwagę na cały kontekst społeczny i kulturowy, w jakim się to dokonuje. Współczesne społeczeństwa nie sprzyjają jednak harmonijnemu rozwojowi światopoglądowemu młodzieży. Konsekwencją tego są trudności wychowawcze i problemy z prawidłowym rozwojem człowieka. Szczególnie dobitnie wyraża się to w coraz bardziej powszechnych faktach niedostosowania społecznego młodych ludzi.

⁴⁵ Filas. 1999. „Teleedukacja”, 35.

⁴⁶ Filas. 1999. „Teleedukacja”, 35.

⁴⁷ Ośrodek Badania Opinii Publicznej. 2019. Polacy o przemocy i scenach drastycznych w telewizji. http://tnglobal.pl/archiw_files/M.1666.pdf. (11.09.2019).

⁴⁸ Elliot Aronson. 1998. *Człowiek istota społeczna*. Tłum. Józef Radzicki. Warszawa: PWN, 140.

⁴⁹ Daniel Goleman. 1997. *Inteligencja emocjonalna*. Tłum. Aleksander Jankowski. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina, 373.

3. Negatywne tendencje w kształtowaniu systemu wartości

Takie a nie inne wartości przyjmowane dziś przez młode pokolenie wywołują określone potrzeby. Te zaś wpływają na działania zmierzające do ich zaspokojenia. Mimo iż młodzież uważa, że jest w swych poszukiwaniach spontaniczna, to często jest zupełnie na odwrót. Jest stymulowana zewnątrz i „popychana” ku wyborowi określonych wartości. Dzieje się to codziennie, np. w reklamie. Stąd wiele z aspektów jej poszukiwań i wyborów można przewidzieć.

To, że młodzi ludzie stawiają na najwyższym poziomie wartości allocentryczne, wpływa na ich młodzieńcze poszukiwania i dążenia. Nie chcą być sami, szukają przyjaciół, osób bliskich, dających poczucie bezpieczeństwa, szczególnie wtedy, gdy relacja z rodzicami jest w poważnym stopniu zachwiana.

Zastanawiając się nad sensem swojego życia, chcą nadać mu określony kierunek, wielu z nich dostrzega ten cel w uczciwej i rzetelnej pracy. Jednak tego typu wzorce nie wytrzymują często konfrontacji z doświadczeniem życiowym. Szczególną rolę mają tu do odegrania media masowe. Pełnią one rolę przewodnika w kształtowaniu sfery wolitywnej młodych ludzi. Telewizja wpływa na młodego widza przede wszystkim przez programy przeznaczone dla młodzieży i filmy fabularne. W poważnym stopniu stymuluje uczestnictwo dzieci i młodzieży w kulturze⁵⁰.

Odbiór filmu polega niejako na przenoszeniu naszych receptorów w świat filmu. „Przeżycia postaci stają się naszymi przeżyciami, utożsamiamy się z bohaterami filmowymi, chcemy być tacy jak oni lub odczuwamy te same emocje”⁵¹. Ta identyfikacja z filmowymi bohaterami może prowadzić do bezkrytycznego przyjmowania ich postaw i do naśladownictwa. Wobec rozpowszechnienia kultury zsekularyzowanej i pod wpływem popularnych filmów wideo, wielu młodych przyjmuje postawę hedonistyczną, areligijną i relatywną wobec wartości moralnych.

Znaczący wpływ wydaje się mieć również prasa młodzieżowa. W ciągu ostatnich lat pojawiło się na rynku polskim szereg tytułów prasowych określających się jako pisma młodzieżowe. U schyłku 2000 r. były to: „Bravo”, „Dziewczyna”, „Popcorn” i „Jestem”. A. Gutowska przeprowadziła badania na temat wpływu tych czasopism na wychowanie, a szczególnie na kształtowanie się postaw młodego pokolenia w trzech aspektach: oddziaływania na sferę intelektualną, pro-

⁵⁰ Tomczyk. 2013. Popularyzacja przemocy w filmach animowanych, 39.

⁵¹ Mirosław Przyłipiak. 1994. *Kino stylu zerowego*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 112.

jekcji na sferę uczuć oraz kształtowania wzorów zachowań⁵². Później na rynku prasowym pojawiły się takie magazyny, jak: „City Magazine”, „Activist” czy „Dosededos”⁵³. Według danych Związku Kontroli Dystrybucji Prasy, opracowanych przez portal Wirtualnemedial.pl w 2016 r., magazyn „Bravo” był na pozycji lidera. Na drugim miejscu był magazyn „Twist”, a na trzecim „Bravo Girl”⁵⁴. Wiele z nich są polskimi mutacjami pism wydawanych na zachodzie Europy. Tam są przygotowywane i drukowane, co wpływa na ich relatywnie niski koszt i wysoki nakład. Promowaniu tej swoistej młodzieżowej mody sprzyjają również komercyjne rozgłośnie radiowe. Są one w dużej mierze nastawione na młodego słuchacza i lansują model człowieka odpowiadający młodzieży. Technicznie stoją na bardzo wysokim poziomie i to podnosi ich atrakcyjność. Dopiero niedawno zaczęto zwracać na to uwagę również w nurcie reprezentującym odmienne wartości. Wysokiej jakości papier, dobry druk, zaangażowanie techniki wideo i multimedialnej, a także Internet nie są bez znaczenia w pozyskaniu młodzieży dla określonych wartości.

Wszystko to powoduje, że życie wielu młodych, uzależnionych w poważnym stopniu od wzorców prezentowanych w mass mediach, koncentruje się na muzyce, modzie, seksie oraz społecznych patologiach. Współczesna muzyka rockowa to nie tylko forma rozrywki, ale również nośnik określonej ideologii. Trzy główne wątki muzyki młodzieżowej to: seks, nienawiść i hipokryzja w pojmowaniu miłości bratniej. Teksty piosenek bywają ordynarne, mogą nawet zachęcać do zabicia rodziców⁵⁵. Ambicją i pragnieniem młodego człowieka staje się zdobycie pieniędzy i sławy idola. Często młodzi próbują hałaśliwą muzyką rockową zapełnić pewną pustkę duchową, jaka wytwarza się w nich i ich rodzinach⁵⁶. Muzyka rockowa często uderza w postawę religijną młodego człowieka. Chwytlive teksty i melodie utrwalają się w pamięci. Zazwyczaj mass media promują muzykę młodzieżową jako przejaw autentyczności i wolności w formułowaniu przez młodzież własnych myśli i poglądów.

⁵² Antonina Gutowska. 2013. „Prasa młodzieżowa narzuca styl życia i myślenia”. *Edukacja i Dialog* 6: 9–16.

⁵³ Robert Leszczyński. 2019. Nowa prasa młodzieżowa: City Magazine, Activist, Fluid (28.12.2019). <https://wyborcza.pl/1,75410,127477.html>.

⁵⁴ Michał Kurdupski. 2019. *Bravo* liderem sprzedaży w segmencie pism młodzieżowych w 2016 roku (28.12.2019). <https://www.wirtualnemedial.pl/artukul/sprzedaz-pism-mlodziezowych-w-2016-roku-liderem-bravo>.

⁵⁵ Wojciech Strzelecki. 2010. *Analiza zależności pomiędzy preferencjami muzycznymi a zachowaniami zdrowotnymi uczniów szkół ponadpodstawowych*. Poznań: Uniwersytet Medyczny w Poznaniu, 28 (rozprawa doktorska).

⁵⁶ Allan Bloom. 1989. „Wiek rocka”. *Znaki Czasu* 16: 47–49.

Nową tendencją w muzyce młodzieżowej, charakterystyczną dla lat dziewięćdziesiątych XX w., było techno. Niektórzy są skłonni uznać ją nie tylko za przejściową modę, ale i za pewnego rodzaju kulturę czy wręcz ideologię. Jej istotą jest uznanie się za dzieci cywilizacji technicznej i urbanistycznej. Zwolennicy techno nie chcą z nią walczyć, ale ją wykorzystać⁵⁷. Tendencja ta utrzymała się do 2006 r.⁵⁸ Co roku w Berlinie były organizowane „parady miłości”, które gromadziły setki tysięcy zwolenników muzyki techno z całego świata, ale i nie tylko. Ich nieodłącznym składnikiem była wielogodzinna zabawa na berlińskich ulicach w rytm muzyki tworzonej przez komputery i pod wpływem środków odurzających (amfetamina, LSD, a przede wszystkim *ecstasy*)⁵⁹. Obecnie w Europie organizowane są np. *Love Parade* oraz „parady równości”, natomiast w Polsce oprócz „parad równości”, dużą popularnością cieszy się festiwal w Jarocinie⁶⁰, jak i *Pol'and'Rock Festival*⁶¹.

W odniesieniu do życia seksualnego media są zwolennikami relatywizmu moralnego i liberalizmu. Wśród wielu młodych ludzi wychowanych w katolickich rodzinach prowadzi to do konfliktu sumienia. Z jednej strony mają często ciężko pracujących i żyjących na przeciętnym poziomie rodziców, a z drugiej młodych, wyznających własną moralność ludzi sukcesu. Również presja grupy wspieranej przez media jest znacząca. Stąd tak częsta internalizacja laickiego modelu rodziny i życia seksualnego⁶². Seks traktuje się jako coś zupełnie wyalienowanego z człowieczeństwa. Tymczasem „istotą wychowania seksualnego jest włączenie, zintegrowanie energii seksualnych z całą osobowością człowieka”⁶³.

Niepokojącym przykładem ideologicznego chaosu i niedostosowania społecznego jest narastająca fala sekt zalewających Europę i Polskę. Młodym ludziom dają one poczucie oparcia emocjonalnego i zaspakajają potrzebę przynależności do grupy. Sekty często przedstawiają zarówno Kościół katolicki, jak też inne Kościoły chrześcijańskie jako twory sztuczne. Natomiast same, stanowiąc mniejsze grupy ludzi, potrafią wytworzyć szczególną więź interpersonalną, co powoduje, że każdy

⁵⁷ Ewa Mandal. 2012. „Techno dzieci – hippisi lat dziewięćdziesiątych”. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1: 8.

⁵⁸ Parada miłości już nie w Berlinie (28.12.2019). <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/parada-milosci-juz-nie-w-berlinie/cn31r>.

⁵⁹ Mandal. 2012. „Techno dzieci – hippisi lat dziewięćdziesiątych”, 9.

⁶⁰ Jarocin festiwal” (29.12.2019). <https://jarocinfestiwal.pl/>.

⁶¹ Pol’and’Rock Festival (29.12.2019). <https://polandrockfestival.pl/>.

⁶² Małgorzata Wyźlic, Julia Gorbaniuk. 2010. „Preferowane modele małżeństwa i rodziny przez młodzież na etapie bliższego i bezpośredniego przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie”. *Roczniki Nauk o Rodzinie* 2 (57): 195.

⁶³ Józef Augustyn. 1993. *Integracja seksualna*. Kraków: Wydawnictwo M, 11.

członek grupy czuje się dowartościowany i akceptowany⁶⁴. Miejscami penetrowanymi przez nie są szkoły⁶⁵. Młodzi ludzie czują się często zagubieni i niepewni. Sekty wychodzą naprzeciw potrzebie psychicznej samorealizacji na rozmaitych płaszczyznach⁶⁶.

Popularność sekt wynika często ze skomplikowanego mechanizmu religijnego dojrzewania młodzieży. Treści religijne są przez młodych przyswajane fragmentarycznie. Osiągnięcie dojrzałości duchowej wymaga wiele czasu. Często obrazy i wyobrażenia Boga są odrzucane. Uważają je za infantylne i niewystarczające. Stąd tak ważne jest na tym etapie rozwoju światopoglądu zadanie uduchowienia. Dopiero później ustaje ta kontestacja i następuje spokojna ocena estetyczno-religijna różnego rodzaju religijnych wyobrażeń. Z dojrzewaniem światopoglądowym młodych ludzi wiąże się problem kryzysu religijnego. Budzenie się wątpliwości ma miejsce na tle charakterystycznego dla młodych ludzi sceptycyzmu. Stąd bierze się duża skuteczność naiwnych lub wręcz prymitywnych argumentów. Problemem staje się również dostosowanie przepowiadania do nowych warunków, w jakich znalazł się Kościół. Trzeba mieć na uwadze, że mamy teraz do czynienia z pokoleniem wizualnym. Należałoby tu dokonać krytycznej rewizji form przepowiadania Ewangelii, aby stała się ona atrakcyjna dla młodych⁶⁷. Szczególnie w sferze nadprzyrodzonych zjawisk młodzież nie potrafi wytłumaczyć sobie wielu faktów. Pytania o cuda, zmartwychwstanie itd. nie mieszczą się w kategoriach codziennego doświadczenia. Sceptycyzm młodzieży nie opiera się ani na głębokiej wiedzy, ani na przemyśleniach intelektualnych. Stąd łatwość zaistnienia procesu odwrotnego, tzn. nawrócenia młodego ateisty⁶⁸.

W wielu wypadkach poszukiwania młodych ludzi przyjmują formę wynaturzoną oraz niebezpieczną dla zdrowia i życia. Ma to swój wyraz w uleganiu różnego rodzaju uzależnieniom. Dotyczy to przede wszystkim nikotynizmu, alkoholizmu, narkomanii i substancji psychoaktywnych. Po papierosy młodzi ludzie sięgają coraz wcześniej⁶⁹. To samo możemy powiedzieć o alkoholu. Natomiast gdy chodzi

⁶⁴ Ewa Nowicka. 2011. „Środki prawne przeciwdziałania i zwalczania sekt”. Prokuratura i Prawo 7–8: 135.

⁶⁵ Ilona Gołębowska. 2019. Sekty w szkole (30.12.2019). <https://deon.pl/inteligentne-zycie/dziecko/sekty-w-szkole,335778>.

⁶⁶ Anna Wawrzonkiewicz-Słomska, Paulina Cabak 2016. „Sekty jako zagrożenie dla człowieka”. Problemy Współczesnej Pedagogiki 2 (1): 83.

⁶⁷ Radosław Chałupniak. 2019. Młodzi i kryzys wiary (28.12.2019). <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2016/Przewodnik-Katolicki-38-2016/Rodzina/Mlodzi-i-kryzys-wiary>.

⁶⁸ Hanna Świda. 1963. *Młodzież licealna*. Warszawa: Wiedza Powszechna, 35–36.

⁶⁹ Główny Inspektor Sanitarny. 2019. Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu (28.12.2019). <https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2018/04/Postawy-Polak%C3%B3w-do-palenia-tytoniu-Raport-2017.pdf>, 6–7.

o asortyment i dystrybucję narkotyków i środków uzależniających, rynek polski nie różni się od rynku Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych⁷⁰.

Szczególnie dramatycznym przejawem niedostosowania młodych ludzi stają się samobójstwa młodzieży. Niektórzy, oceniając to zjawisko, zaczęli nazywać je „epidemią samobójstw”⁷¹. Dotyczy to zarówno młodzieży, jak i ludzi dorosłych. Według danych Komendy Głównej Policji, w 2016 r. odnotowano 9861 prób samobójczych, z czego 5405, zatem blisko 55% przypadków, zakończyło się zgonem (o 283 mniej niż w 2015 r.). Mężczyźni popełnili 4638 samobójstw (85,8% przypadków), a kobiety 767. Wśród nich 1,9% osób nie przekroczyło 18. roku życia, 7% stanowiły osoby w wieku 19–24, a 7,6% to osoby mające 25–29 lat⁷². Za takimi czynami młodych ludzi stoją określone problemy. Nie są one ani inne, ani bardziej skomplikowane, ani trudniejsze do rozwiązania niż np. w przypadku młodego pokolenia, które dojrzewało bezpośrednio po II wojnie światowej. Przyczyna tej fali samobójstw tkwi raczej w zmniejszonej odporności psychicznej młodzieży na życiowe niepowodzenia, stres, a także w hierarchii wartości prezentowanej przez określone odłamy młodego pokolenia. „Osoby o silnych korzeniach duchowych, emocjonalnych i psychologicznych są lepiej przygotowane do przeżywania trudności i wszelkich przeciwności losu. Wielu współczesnych nastolatków nie ma jednak takich korzeni – dlatego też nie wytrzymują próby”⁷³. Żyjąc w społeczeństwach o rosnącym poziomie konsumpcji, ulegają swoistej „idolatrii przedmiotów”⁷⁴ i zaczynają samych siebie traktować jak towar. E. Fromm zauważył, że w społeczeństwach często zaczynają przeważać postawy nekrofilijne (miłujące śmierć i zniszczenie) nad biofilijnymi⁷⁵ (miłującymi życie). Samobójstwa nastolatków wydają się być potwierdzeniem takiej tendencji.

⁷⁰ Katarzyna Laskowska. 1999. *Nielegalny handel narkotykami w Polsce*. Białystok: Temida 2, 47; Artur Malczewski. 2019. Młodzież a substancje psychoaktywne. W *Młodzież 2018*. Red. Mirosława Grabowska, Magdalena Gwiazda, 243. Warszawa: CBOS, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

⁷¹ W Polsce mamy epidemię samobójstw. Obowiązuje model leminga pędzącego do przepaści (28.12.2019). <https://forsal.pl/artykuly/1104848,bartosz-loza-w-polsce-mamy-epidemie-samobojstw-obowiazuje-model-leminga-pedzacego-do-przepasci-wywiad.html>.

⁷² Główny Urząd Statystyczny. 2019. Zamachy samobójcze w 2016 roku (28.12.2019). <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/statystyka-przyczyn-zgonow/zamachy-samobojcze-w-2016-r-5,1.html>.

⁷³ Mitchel T. Anthony 1994. *Dlaczego? Samobójstwo i inne zagrożenia wieku dorastania*. Tłum. Agnieszka Karpowicz. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 22.

⁷⁴ Erich Fromm. 1996. *Serce człowieka*. Tłum. Robert Saciuk. Warszawa: PWN, 51.

⁷⁵ Fromm. 1996. *Serce człowieka*, 32–33.

*

Dojrzewanie współczesnej młodzieży jest procesem trudnym, skomplikowanym i często bolesnym, zarówno dla niej samej, jaki i otoczenia. Z pokolenia na pokolenie notuje się jej przyspieszony rozwój. Psychologia rozwojowa określa to zjawisko jako „akcelerację” albo „trend sekularny”⁷⁶. Odmienne dzieje się z dojrzewaniem społecznym. Współczesne społeczeństwo nie sprzyja harmonijnemu wprowadzeniu młodego człowieka w dorosłe życie, ponieważ straciły swoje socjalizacyjne znaczenie naturalne wspólnoty (np. rodzina, wspólnota sąsiedzka). Do tych zaburzeń może dojść już bardzo wcześnie w wyniku braku odpowiedniego klimatu w środowisku rodzinnym⁷⁷. Dlatego tak ważny jest m.in. odpowiedni poziom kultury pedagogicznej rodziców.

Dojrzewanie człowieka to wkraczanie w świat wartości i świadome budowanie światopoglądu. Staje się on swego rodzaju aksjologiczną siatką życia. Umiejętne wprowadzenie w ten świat to szczególne zadanie wychowawców, od rodziców począwszy. Nie zawsze jednak system wartości młodych odpowiada społecznym oczekiwaniom. Wynika to w dużej mierze z winy samego społeczeństwa. Wielu młodych ulega negatywnym tendencjom w budowie systemu wartości. Powoduje to coraz bardziej powszechne występowanie faktów ich niedostosowania społecznego.

Analizując przyczyny upadku religii w dzisiejszych czasach, można śmiało potwierdzić słowa M. Webera, który stwierdził: „Wraz z postępem wiedzy i techniki człowiek przestał wierzyć w moce nadprzyrodzone, w duchy i demony. Utracił wiarę w prorocтва i poczucie *sacrum*. Rzeczywistość stała się ponura, płytka i utilitarna. Pozostawiła w duszach ludzkich pustkę najrozmaitszych zabiegów i namiastek”⁷⁸. Młodzi ludzie często w sposób dramatyczny podejmują próbę wypełnienia owej pustki. Aby mogło to przynieść efekty, powinni uzyskać rozumną i życzliwą pomoc osób dorosłych na drodze swojego rozwoju.

*

Bibliografia

Aronson Elliot. 1998. *Człowiek istota społeczna*. Tłum. Józef Radzicki. Warszawa: PWN.

⁷⁶ Łapińska, Żebrowska. 1975. Wiek dorastania, 694.

⁷⁷ Egidio Santanche. 1996. *Problemy naszych dzieci*. Tłum. Beata Nuzzo. Kraków: Wydawnictwo M, 7.

⁷⁸ Daniel Bell. 1993. Powrót *sacrum*, tezy na temat przyszłości religii. W *Człowiek, wychowanie, kultura*. Red. Franciszek Adamski, 212. Kraków: WAM.

- Augustyn Józef. 1993. *Integracja seksualna*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Bell Daniel. 1993. Powrót sacrum, tezy na temat przyszłości religii. W *Człowiek, wychowanie, kultura*. Red. Franciszek Adamski. Kraków: WAM.
- Bielicki Eugeniusz. 1995. *Młodociani przestępcy, ich wartości i orientacja wartościująca*. Bydgoszcz: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Bloom Allan. 1989. „Wiek rocka”. *Znaki Czasu* 16: 47–49.
- Chałupniak Radosław. 2019. Młodzi i kryzys wiary (28.12.2019) <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2016/Przewodnik-Katolicki-38-2016/Rodzina/Mlodzi-i-kryzys-wiary>.
- Cichoń Władysław. 1996. *Wartości, człowiek, wychowanie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dubis Małgorzata. 2014. „Wartości i style życia młodzieży”. *Jagiellońskie Studia Socjologiczne* 1: 35–45.
- Dyczewski, Leon. 1995. *Kultura polska w procesie przemian*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Filas Agnieszka. 1993. „Teleedukacja”. *Wprost* 3: 34–35.
- Fromm Erich. 1996. *Serce człowieka*. Tłum. Robert Saciuk. Warszawa: PWN.
- Fronczyk Krzysztof. 2012. *Rola dojrzewania biologicznego oraz czynników psychospołecznych w kształtowaniu się chronotypu*. Stare Kościeliska: Wydawnictwo Liberi Libri.
- Gątarek Izabela. 2016. „Kim jestem? Czyli o kształtowaniu tożsamości dziecka”. *Seminare* 37 (1): 105–116.
- Główny Inspektor Sanitarny. 2019. Raport z ogólnopolskiego badania ankietowego na temat postaw wobec palenia tytoniu (28.12.2019) <https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2018/04/Postawy-Polak%C3%B3w-do-palenia-tytoniu-Raport-2017.pdf>.
- Główny Urząd Statystyczny. 2019. Zamachy samobójcze w 2016 roku (28.12.2019) <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/statystyka-przyczyn-zgonow/zamachy-samobojcze-w-2016-r-,5,1.html>.
- Goleman Daniel. 1997. *Inteligencja emocjonalna*. Tłum. Aleksander Jankowski. Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.
- Gołębiwska Ilona. 2019. Sekty w szkole (30.12.2019) <https://deon.pl/inteligentne-zycie/dziecko/sekty-w-szkole,335778>.
- Grzegorzczak Andrzej. 1983. *Próba treściowego opisu świata wartości i jej etyczne konsekwencje*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grzesiak Krystyna, Beata Zinkiewicz. 2011. *Kim zostanie moje dziecko?*. Kraków: Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Gutowska Antonina. 2013. „Prasa młodzieżowa narzuca styl życia i myślenia”. *Edukacja i Dialog* 6: 9–16.
- Kaleta Andrzej. 1990. *Młodzież wiejska jako produkt społeczeństwa zdeorganizowanego*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.

- Kielar-Turska Maria. 2000. Rozwój człowieka w pełnym cyklu. W *Psychologia rozwoju człowieka*. Red. Jan Strelau. Gdańsk: PWN.
- Kisiel Stanisław. 1977. *Duszpasterstwo na tle potrzeb psycho-duchowych*. Siedlce: Wyższe Seminarium Duchowne.
- Kleszcz Magdalena. 2011. *Postawa twórcza a hierarchia wartości młodego pokolenia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kurdupski Michał. 2019. *Bravo liderem sprzedaży w segmencie pism młodzieżowych w 2016 roku* (28.12.2019) <https://www.wirtualnemedial.pl/artukul/sprzedaz-pism-mlodziejowych-w-2016-roku-liderem-bravo>.
- Kurzępa, Jacek. „Archipelag młodości – próba typologii stylów życia młodego pokolenia”, *Przegląd Pedagogiczny* 1 (2007): 35–48.
- Laskowska Katarzyna. 1999. *Nielegalny handel narkotykami w Polsce*. Białystok: Temida 2.
- Leszczyński Robert. 2019. Nowa prasa młodzieżowa: City Magazine, Activist, Fluid (28.12.2019) <https://wyborcza.pl/1,75410,127477.html>.
- Ludwisiak Kamil, Michał Połgaj, Agata Majos, Wojciech Drygas. 2016. „Wpływ mediów na zachowania zdrowotne młodych osób dorosłych”. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu* 22 (20): 145–150.
- Łapińska Regina, Maria Żebrowska. 1975. Wiek dorastania. W: *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*. Red. Maria Żebrowska. Warszawa: PWN.
- Małczewski Artur. 2019. Młodzież a substancje psychoaktywne. W *Młodzież 2018*. Red. Mirosława Grabowska, Magdalena Gwiazda, 234–255. Warszawa: CBOS, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.
- Mandal Ewa. 2012. „Techno dzieci – hippisi lat dziewięćdziesiątych”. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze* 1: 8–10.
- Murawski Roman. 1989. Problematyka wieku dorastania. W *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*. Red. Roman Murawski. Warszawa: SDB.
- Nowak Marian. 2010. „Dialog w wychowaniu”. *Paedagogia Christiana* 1 (25): 85–103.
- Nowak Stefan. Red. 1991. „*Studenci Warszawy*”. *Studium długofalowych przemian postaw i wartości*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Nowicka Ewa. 2011. „Środki prawne przeciwdziałania i zwalczania sekt”. *Prokuratura i Prawo* 7–8: 133–150.
- Ostrowicka Helena. 2013. „Dyskurs pedagogiczny jako element urządzania młodzieży”. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja* 2 (62): 49–53.
- Ośrodek Badania Opinii Publicznej. 2019. Polacy o przemocy i scenach drastycznych w telewizji (11.09.2019) http://tnsglobal.pl/archiw_files/M.1666.pdf.
- Pacewicz Krzysztof. 2019. Polska globalnym liderem... w spadku religijności (28.12.2019) <https://oko.press/polska-globalnym-liderem-w-spadku-religijnosci/>.
- Pietrzak Małgorzata. 2017. „Skok w dorosłość”. *Społeczeństwo, Edukacja, Język* 5: 163–187.

- Piotrowski Konrad, Beata Ziółkowska, Julita Wojciechowska. 2014. „Rozwój nastolatka. Wczesna faza dorastania”. *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela* 5: 5.
- Przylipiak Mirosław. 1994. *Kino stylu zerowego*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Ruszel Magdalena Ewa. 2016. „Psychologiczne aspekty zamykania się młodzieży na religię”. *Studia Gdańskie* 39: 245–255.
- Ryk Andrzej. 2004. *Pokolenie zmiany. Studium porównawcze wartości i perspektyw życiowych młodzieży włoskiej i polskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Santanche Egidio. 1996. *Problemy naszych dzieci*. Tłum. Beata Nuzzo. Kraków: Wydawnictwo M.
- Sobór Watykański II. „*Apostolicam actuositatem*”. *Dekret o apostołstwie świeckich*. Watykan, 1965.
- Sobór Watykański II. „*Gravissimum educationis*”. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*. Watykan, 1965.
- Sroczyńska Maria. 2015. „Wartości religijne i orientacje rytualne współczesnej młodzieży w refleksji socjologicznej”. *Konteksty Społeczne* 3 (1): 55–71.
- Strumska-Białko Longina, Natasza Pęcherzewska-Kaczmarek. „Media a wychowanie”. *Edukacja i Dialog* 7: 79–84.
- Strzelecki Wojciech. 2010. *Analiza zależności pomiędzy preferencjami muzycznymi a zachowaniami zdrowotnymi uczniów szkół ponadpodstawowych*. Poznań: Uniwersytet Medyczny w Poznaniu (rozprawa doktorska).
- Suchodolska Jolanta. 2016. „Młodzież i młodzi dorośli wobec kryzysu indywidualnego – potrzeba wsparcia społecznego w rozwoju psychicznej niezależności (i dojrzałej tożsamości)”. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* 2 (10): 231–247.
- Szafranec Krystyna. 2011. *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szymański Mirosław J. „Przemiany wartości w zmieniającym się społeczeństwie”. *Debata Edukacyjna* 5 (2012): 5–14.
- Świda Hanna. 1979. Pojęcie wartości i jej znaczenie dla osobowości. W *Młodzież a wartości*. Red. Hanna Świda. Warszawa: WSiP.
- Świda Hanna. 1963. *Młodzież licealna*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Tomczyk Anna. 2013. Popularyzacja przemocy w filmach animowanych. W *Człowiek w świecie rzeczywistym i wirtualnym*. Red. Anna Andrzejewska, Józef Bednarek, Sylwia Ćmiel. Józefów: WSGE.
- Turner Jeffrey S., Helms Donald B. Red. 1999. *Rozwój człowieka*. Tłum. Stanisława Lis. Warszawa: WSiP.
- Urbański Ryszard. 1989. *Technika a wartości wychowawcze*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Wawrzonkiewicz-Słomska Anna, Cabak Paulina. 2016. „Sekty jako zagrożenie dla człowieka”. *Problemy Współczesnej Pedagogiki* 2 (10): 79–89.

- Wyźlic Małgorzata, Gorbaniuk Julia. 2010. „Preferowane modele małżeństwa i rodziny przez młodzież na etapie bliższego i bezpośredniego przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie”. *Roczniki Nauk o Rodzinie* 2 (570): 191–206.
- Żejmo Marek. 2015. „Istota przemian industrialnych w XIX wieku”. *Wizje i Rzeczywistość* 12: 169–178.

*

Streszczenie: W wielu dziedzinach ludzkiego życia występują spory doktrynalne, ideologiczne i światopoglądowe. Stanowią one ważną sferę funkcjonowania człowieka. Realizacja niezbędnych społecznych i indywidualnych potrzeb leży u fundamentów rozwoju świata wartości i światopoglądu. Proces realizacji potrzeb światopoglądowych przybiera na sile szczególnie w okresie dorastania, który charakteryzuje się dynamiką rozwoju, odkrywaniem świata, wartości i uczuć. Rozwój świadomości społecznej kształtuje przekonania i postawy moralne. Następuje wówczas dorastanie do samodzielnego życia i określenie swojego światopoglądu. Ważnym problemem związanym z kształtowaniem się hierarchii wartości jest wprowadzenie młodego człowieka w świat wartości. Dojrzewanie młodzieży jest procesem trudnym, skomplikowanym, bolesnym zarówno dla niej samej, jak i otoczenia. Z pokolenia na pokolenie notuje się jej przyspieszony rozwój, czyli akcelerację. Społeczeństwo i jego zachowania często nie sprzyjają harmonijnemu wprowadzeniu młodego człowieka w dorosłe życie. Wiele źródeł medialnych i czynników zewnętrznych powoduje zagrożenia prawidłowego rozwoju młodzieży w sferze psychospołecznej, w tym moralnej. Umiejętne wprowadzenie w świat otaczający młodych ludzi to szczególne zadanie rodziców, nauczycieli i pedagogów, zwłaszcza że nie zawsze system wartości młodych odpowiada społecznym oczekiwaniom. Wielu młodych ulega negatywnym tendencjom w budowaniu systemu wartości. Powoduje to coraz bardziej powszechne występowanie doświadczeń w obszarze ich niedostosowania społecznego.

Słowa kluczowe: młodzież, rodzina, społeczeństwo, wychowanie, system wartości.

Abstract: Contemporary Young People, their Views and Confessed Values. In numerous aspects of human life we can encounter doctrinal, ideological and worldview disputes. These disputes are a vital part of people's lives. Fulfilling essential social and individual needs eventually lays a foundation for the development of values and a worldview system. The process of developing a worldview system needs an increase in intensity especially during the time of adolescence, which is characterized by the dynamics of growth, discovery of the world, values and feelings. It is a time of growth and of independence and the formation of a worldview. An important problem connected with the development of the hierarchy of values is introducing a young person to the world of values. The maturing

process of young people is a difficult, complicated and painful process both for themselves and for their surroundings. From generation to generation a boost in the process of maturation can be observed, which is called an acceleration. Society and its manners do not often encourage the harmonious passage of an adolescent into adulthood. Many media sources as well as external factors bring risks to proper youth development within the psychosocial field, including morality. An effective way of introducing young people into the surrounding world is mainly a task for parents, teachers and educators, considering the youth value system does not always correspond with social expectations. Many young people succumb to bad tendencies in building their value systems. This results in more and more common situations in the field of social inadequacy.

Keywords: young people, family, society, education, value system.